

In memoriam

Ignac Koprivec

Božidar Borko

IGNAC KOPRIVEC

V začetku decembra leta 1980 je umrl pisatelj Ignac Koprivec; njegovo slovo od življenja in njegovih konfliktov je bilo prav tako tiho in umaknjeno kot njegovo življenje. Javnost je bila o njegovi smrti obveščena potem, ko so se svojci od pisatelja že poslovili.

Če izvzamemo ponatis romana Pot ne pelje v dolino pri Partizanski knjigi leta 1973, se Koprivec ni oglasil v javnosti vse od leta 1965, ko je DZS izdala njegovo najboljšo delo, roman Pot ne pelje v dolino, za katerega je pisatelj prejel nagrado Prešernovega sklada. Gotovo je, da pisatelj Koprivec ni sodil v tisto skupino avtorjev, ki si žele popularnosti in marsikaj v ta namen tudi storijo.

Že podatki o njegovem rojstvu v Slovenski književnosti 1945—1965 ne držijo (naveden je datum 26. 6. 1910), velja pa, da je bil rojen v Sv. Andražu v Slovenskih goricah, v tistem delu Prlekije, za katerega je v Se-stankih zapisal, da tam ni »gosposkih goric, kot so v Halozah ali v Jeruzalemu«. Kakor Prežih, kakor Kosmač, kakor Miško Kranjec v svojih najbolj-

ših delih, tako je tudi Koprivec pri svojem pisanju ostal zvest »svoji temi« — Slovenskim goricam, njihovim viničarjem in kmetom v času, ko se je podoba in socialna struktura podeželja korenito spremenila in ko ta proces preobrazbe ni potekal brez tragičnih zarez v življenje ljudi.

V tridesetih letih je Koprivec objavljajl prozo kot samouk in samorastnik v *Modri ptici*, *Življenju in svetu*, *Zadrugarju*, *Jutru* in v *Ljudski pravici*, leta 1939 pa je že objavil obsežno knjigo *Kmetje včeraj in danes*, ki jo je izpolnil z »narodopisnimi črticami iz Slovenskih goric«, kakor je zapisal v podnaslovu, knjigo pa mu je založila glavna hranilnica pri Sv. Lenartu v Slovenskih goricah. Knjiga se giblje med literaturo in etnografijo, gradivo pa je razporejeno po letnih časih, med narodopisne črtice z opisi ljudskega obredja, dela in običajev je vključeno več ljudskih pesmi, izhajajočih iz Slovenskih goric. Pisateljev poglobitni namen pri opisu kmečkega življenja »včeraj in danes« je bil vsekakor raziskati in podati tipologijo kmečkega mišljenja, čustvovanja in ravnanja. V Pomladnih sličicah npr. ugotavlja: »Oh, ta sramežljivost, ta kmečka sramežljivost, ki prisili človeka, da pred ljudmi zataji ljubljeno bitje, kateremu velja sleherni utrip občutljivega srca, in ki ga je zmožna celo žaliti, samo da bi nihče ne uganil, kakšna vez je spletena med dvema človekoma.« Koprivčeva knjiga *Kmetje včeraj in danes* je gotovo svojevrsten literarno etnografski dokument o značilnostih kmečkega življenja na tisti stopnji, ko je vanj začela vdirati nova tehnologija, ga začela spreminjati in razkrajati, kar vse pa se je stopnjevalo z vojno in socialno političnimi spremembami po njej.

Med vojno je bil Koprivec partizan in rezultat njegove udeležbe v narodnoosvobodilnem boju je knjiga dveh novel z naslovom *Nevidna steza* (1954); kraj dogajanja sta Pohorje in Maribor. V prvi zgodbi, po kateri ima knjiga naslov, popisuje pisatelj preboj skupine partizanov iz obroča, v drugi z naslovom *Za rojstni dan* pa zaplete mladih ljudi sredi vojnih dogodkov. Med objavljenimi Koprivčevimi deli je ta knjiga edini odmik od njegove poglobitne teme, kmetov včeraj in danes.

Že leta 1949 je Koprivec objavil knjigo z nič kaj atraktivnim naslovom — *Sestanki* in v njej predstavil osem zgodb z že kar reportažnimi naslovi: *Zadruga* je dobila nov upravni odbor, *Sestanek pred cerkvijo*, *Okrajni magazin* — podružnica v Brezovjaku, *Padle so prve snežinke*, *Množični sestanek*, *Tajni sestanek*, *Ni pravice in Na licitaciji*. Te zgodbe pomenijo tako rekoč dokumentarno odslkavo dogodkov na vasi v povojnih letih socializacije vasi, agrarne reforme in uvajanja zadrugištva. V tej preobrazbi se spopada staro z neznanim in neizoblikovanim novim; bajtarji in viničarji se z nezaupanjem in dvomi vključujejo v preobrazbo osnov kmečkega življenja, ki je dobivala včasih tudi nasilne oblike.

Vso to komplicirano in bolečo problematiko je Koprivec še intenzivneje obravnaval v romanih *Hiša pod vrhom* (1957) in *Pot ne pelje v dolino* (1965). Nekatera poglavja iz prvega romana je objavil že v *Prešernovem koledarju* za leto 1951 (*Prešernov koledar* je urejal v letih od 1949 do 1952), medtem ko je bil roman napisan že leta 1955.

V obeh delih obravnava Koprivec konflikte kmeta posameznika s krajevnimi oblastmi, ki pa jih zastopajo moralno dvomljivi posamezniki, ljudje, ki zaslutijo v novi družbeni stvarnosti možnosti za lasten vzpon. Osrednji osebi v romanu *Hiša pod vrhom* je kmetija, dodeljena z agrarno reformo, odvzeta, češ da je med vaščani ščuval proti novi oblasti, medtem ko je kmet

Braček v romanu Pot ne pelje v dolino nasilno umaknjen s svojega »grunti-ča«, ker njegova zemlja ovira kompleksno obdelavo združenih površin.

V svojih novelah in romanih, še prav posebno v romanu Pot ne pelje v dolino je Ignac Koprivec nemara najbolj avtentično v povojni slovenski književnosti označil in opisal tragiko, ki jo je v življenje posameznikov prinašala družbena in miselna preobrazba slovenskega kmetstva; njegovo zunanje in zlasti notranje razkrajanje in miselno prestrukturiranje. Kmet Braček ni le v sporu s krajevnimi oblastmi, ko brani svojo zemljo in eksistenco, marveč tudi s svojima sinovoma, ki bolj prožno dojemata tako politične kot praktične in tehnološke spremembe na vasi.

Vznemirljivo literarno pričevanje Ignaca Koprivca vsekakor terja intenzivnejšo obravnavo, kot jo je mogoče podati v priložnostnem spominskem zapisu ob njegovem odhodu.

BOŽIDAR BORKO

Iz vrst slovenskih književnikov je smrt iztrgala enega izmed najbolj zlatih in široko razgledanih publicistov, kritikov in esejistov — Božidarja Borka. Umrl je 12. decembra 1980.

Z imenom pokojnega Božidarja Borka smo se vse do nedavnega pred njegovo smrtjo srečavali na kulturni strani Dela ob informacijah predvsem o prevodih slovenskega leposlovja v druge jezike. Globlji vpogled v delo Božidarja Borka odpirata predvsem njegovi knjigi Na razpotjih časa iz leta 1962 in Srečanja iz leta 1971, sicer pa je pesniško, kritično, novinarsko, uredniško, esejistično in drugo publicistično in prevajalsko delo Božidarja Borka ohranjeno po straneh revij in dnevnikov, tako slovenskih, hrvaških, srbskih in čeških vse od leta 1910.

Božidar Borko je bil rojen 2. februarja 1896 pri Bolfenku (Gomila) nad Središčem pri Ljutomeru. Življenjska pot ga je vodila najprej na Hrvaško, v Varaždin in Zagreb, kjer je hodil v šole in že leta 1910 pri štirinajstih letih začel objavljati lirsko refleksivne pesmi v glasilih Krijes in Pobratim, šest let pozneje pa se je oglasil v Ljubljanskem Zvonu s pesmijo V polmraku. Po letu 1919 se je po prestanih zdravstvenih krizah odločil za delo na slovenskem jezikovnem področju in prevzel uredništvo tednika Murska straža v Gornji Radgoni. S tem se je za pretežni del svojega življenja zapisal časnikarstvu. Dve leti pozneje je prevzel uredništvo kulturnega dela mariborskega dnevnika Tabor, se leta 1928 preselil v Ljubljano, bil do leta 1945 urednik kulturne rubrike liberalno nacionalnega dnevnika Jutro, vzporedno nekaj časa tudi urednik kulturnih strani tednika Življenje in svet. Po osvoboditvi je bil nekaj mesecev zaposlen pri Slovenskem poročevalcu, potem pa je do upokojitve urejal knjižne programe in zbirke pri Slovenskem knjižnem zavodu in pri Cankarjevi založbi v Ljubljani do leta 1961.

V analitičnih pričevanjih o starejših in mlajših sodobnikih, objavljenih v knjigi Srečanja, je pokojni Božidar Borko označil področje svojega življenjskega zanimanja, ko je v poglavju Srečanje s samim seboj zapisal: »Besedna umetnost je ostala najmikavnejši vir mojega duhovnega življenja in samo nji sem dolžan hvalo, da je simfonija mojega življenja kljub temnim disharmonijam dobivala včasih svetlejša, tople akorde.«

Iz tega osrednjega interesnega področja pa se je razvilo več smeri Borkove dejavnosti. Na prvem mestu je vsekakor temeljito in kultivirano informiranje slovenskih bralcev o literarnih osebnostih in pojavih v svetovni književnosti v prvi polovici tega stoletja, tako z esejmi kot prevodi. Poleg literarnih portretov Domjanića, Nazorja, Ujevića, Krkleca, pa Bezruča, S. K. Neumana, Hore, Zavade, F. X. Šalde in Karla Čapka naj bo s posebnim poudarkom omenjen esej o pesniku Borisu Pasternaku iz leta 1936. Mnogo literarnih portretov je Borko napisal v času svojega urednikovanja pri založbi, tako o avtorjih z nemškega, italijanskega, francoskega, angleškega in češkega jezikovnega področja. Urejal je nekoč zelo cenjene knjižne zbirke Mala knjižnica, Mojstri in vzorniki, Svetovni roman in na začetku zbirko Bios. Za vse te številne eseje o avtorjih in knjigah vsekakor velja, da jih je pisal velik erudit, poznavalec literarnih problemov s širokim, klasično profiliranim obzorjem ter z voljo in sposobnostjo, da je svoje spise prepočil s svojevrstnim literarnim žarom.

Kot intelektualca širokih razgledov po svetu, zraslega iz izročila, ki sta ga v evropsko zavest vnašala Stefan Zweig in Romain Rolland, so ga zanimala tudi druga področja, tako nacionalno vprašanje, razmerja med znanostjo in umetnostjo, teoretična vprašanja umetnosti in abstraktna posebej, nadalje stilni problemi prevajanja, pomen knjige v duhovni preobrazbi človeštva, pa razvoj in meje biologije in druga področja.

Borkovo publicistično, pretehtano informativno pisanje v službi slovenske besedne umetnosti je seglo tudi na druga jezikovna področja, predvsem na srbohrvaško in češko. To delo se je začelo že ob samem začetku hkrati s pesniškim snovanjem; že kot srednješolec je Borko prevedel nekaj Aškerčevih, Jenkovih, Levstikovih in Župančičevih pesmi v hrvaščino in jih objavil v Pobratimu, portrete slovenskih avtorjev in članke o novostih v slovenski književnosti pa v srbskih in hrvaških glasilih — Savremeniku, Srbskem književnem glasniku, Književnih novinah, če omenimo le nekatere naslove. Njegovo prevajanje je zajemalo dela s sedmih jezikovnih področij: srbohrvaškega, češkega, poljskega, ruskega, nemškega, italijanskega in francoskega; največ pozornosti in moči pa je posvečal češki in francoski književnosti.

Božidar Borko se je kot malokdo zavedal stvarnih razsežnosti in možnosti učinkovanja svojega dela, ko je zapisal: »Dramatičen je obračun v tistem trenutku, ko se kritični um zaustavlja pri slehernem sestavku in vprašuje: Mar nisi mogel dati več? Ali si vse to domislil do kraja in dognal tekst do zadnje meje, ki ti je dana? Odgovoriti moram skrušeno: Nisem! Dajal sem od sebe koncepte in le redkokateri spis v tej knjigi (Na razpotjih časa) je izjema te zmote, ki je postala pravilo. Ustvariti kaj drugega, večjega in popolnejšega bi pomenilo začeti življenje znova in z drugačnimi naravnimi dispozicijami kot so moje, tudi z drugačno življenjsko potjo...« V tem kritičnem vrednotenju lastnega dela je vsekakor ujeto spoznanje, s katerim se v uri obračuna srečuje vsakdo in ne samo tisti, katerih delo je v službi umetnosti in literature.